

תוכן עניינים

מבוא	3
פרק 1 : דמוקרטיה וביטחון לאומי בישראל- דוקטרינת אומה במדים	5
פרק 2 : ארגונים חוץ-פרלמנטאריים	9
2.1 חופש הביטוי, המידע, ההתארגנות והמחאה	9
2.2 סקירה- מאפייני הארגונים החוץ מוסדיים	10
פרק 3 : דעת הקהל בישראל	11
3.1 מגמות השפעה על דעת הקהל בישראל	11
3.2 אומה במדים אל מול הארגונים החוץ מוסדיים	14
פרק 4 : האינתיפאדה השנייה ומה שלאחריה	16
4.1 הצגת האינתיפאדה השנייה	16
4.2 תנועת תאעיוש- מבנה התנועה ומטרותיה	18
4.3 תנועת שוברים שתיקה- מבנה התנועה ומטרותיה	18
4.4 מאפייני פעילות הארגונים בשטחים	19
פרק 5 : ניתוח כולל/ דיון בממצאים	21
5.1 דפוסי ההשפעה של הארגונים על פעולות צה"ל בשטחים	21
5.2 מדדי ההצלחה של הארגונים בהשפעתם על פעולות צה"ל בשטחים	23
סיכום	24
ביבליוגרפיה	25
מקורות אקדמיים :	25
מקורות לא אקדמיים :	25
עיתונים :	26
סדרות טלוויזיה :	26

מבוא

בספטמבר 2000 פרצה האינתיפאדה השנייה. זה היה עימות צבאי ראשון מסוגו שמדינת ישראל נאלצה להתמודד עמו. בפעם הראשונה מאז הקמתה ב-1948 לא היה חזית ועורף אלא רק חזית. לא ניתן היה לדעת היכן תהיה החזית הבאה כי בניגוד למלחמות הקודמות שמדינת ישראל חוותה החזית לא לבשה צורה של מסות של דיביזיות זו מול זו אלא מחבל-מתאבד אחד עם מטען רב-עוצמה מול האזרחים והחיילים שהיוו לו למטרה. זירת העימות השנייה של האינתיפאדה הייתה מוכרת לצה"ל והיא ריכוזי האוכלוסייה הפלשתיניים ביהודה, שומרון ועזה. בזירה זו חשוב לציין שחלו כמה שינויים משמעותיים בין האינתיפאדה הראשונה שזכתה לכינוי "אינתיפאדת האבנים" לבין האינתיפאדה השנייה.

הראשון השליטה בריכוזי האוכלוסייה הפלשתינית. בהתאם להסכמי הביניים בין מדינת ישראל לאש"ף ב-13/9/1993 יצאו ב-1994 כוחות צה"ל מריכוזי האוכלוסייה בעזה וביריחו ולאחר חתימה על הסכם ביניים נוסף שזכה לכינוי "אוסלו ב'" השלימו כוחות צה"ל את יציאתם מכל הערים הפלשתיניות. ריכוזי האוכלוסייה הפלשתינית עברו לאחריות גוף חדש שהוקם לאחר נסיגת צה"ל והוא הרשות הפלשתינית.

השינוי השני סוג התחמושת כי כדי לאכוף את שליטתה על האוכלוסייה הוקמה המשורה הפלשתינית שקיבלה נשק. אותו נשק ישמש את המשטרה הפלשתינית לא רק כדי לאכוף את הסדר בערים שמהם נסוג צה"ל אלא גם בעימות כנגד צה"ל באינתיפאדה השנייה.

הארגונים החוץ-פרלמנטאריים לא היו חדשים בזירת העימות בין ישראל לפלשתינים. לקראת פרוץ האינתיפאדה השנייה הצטרף ארגון נוסף ושמו "תעאיוש". מטרתו הרשמית של הארגון לקדם את החיים המשותפים בין ישראלים לפלשתינים ודרך אתר האינטרנט של הארגון נלמד במהלך העבודה יותר על אופן השפעתו על העימות. הארגון השני שנוסף קם מתוך צה"ל ושמו: "שוברים שתיקה" שמטרתו איסוף עדויות מחיילי צה"ל על מעשים לכאורה לא-חוקיים שעשה משנת 2000 ועד היום. גם על אופן הפעילות של ארגון זה נלמד במהלך עבודה.

עם בואו של העידן האינטרנטי אפשרויות החשיפה למידע, שיתוף המידע והעברת המסרים גדלות בצורה משמעותית. חשיפה שמביאה עמה עלייה בהשפעתם של הארגונים החוץ-פרלמנטאריים. בישראל ובעולם. דוגמא לכך ניתן לראות באתר האינטרנט ויקיליקס אשר פרסם סרטון וידיאו המתעד תקרית שהתרחשה בעיראק ב-12/7/2007 ובה נראה מסוק צבא ארה"ב יורה על רכב מסחרי ובו גם אזרחים עיראקיים בלתי חמושים. התיעוד זכה להד-תקשורת בכל העולם ולקריאה מצד ארגוני זכויות-אדם לחקור את אנשי צבא ארה"ב המעורבים בתקרית. תיעוד התקרית בעיראק מעיד על המרחק שעשו הארגונים החוץ-פרלמנטאריים בניסיונם להשפיע על מקבלי-ההחלטות בזמן מלחמה במדינה דמוקרטית.

שאלת המחקר - בסמינריון זה היא מה היא מידת ההשפעה של הארגונים החוץ-פרלמנטאריים על דעת הקהל במדינת ישראל? וכיצד השפעה זו באה לידי ביטוי על פעילות צה"ל ביהודה ושומרון?

שיטת המחקר - בעבודת הסמינריון אסביר אנסה לבחון את מידת הפיקוח של ארגונים חוץ-מוסדיים על מדיניות הביטחון במיוחד לאור האתגרים שצה"ל נאלץ להתמודד עמם במהלך האינתיפאדה השנייה (בשנים: 2000-2005). בחינת הפיקוח ובכך גם ההשפעה תעשה באמצעות שני ארגונים חוץ-מוסדיים שקמו באותה תקופה ותיעדו את פעילות צה"ל ביהודה, שומרון ועזה במהלך האינתיפאדה השנייה. אחר-כך אנסה לבחון מה השתנה בפעילות צה"ל בעקבות התיעוד.

פרק 1: דמוקרטיה וביטחון לאומי בישראל- דוקטרינת אומה במדים

מאמרו של כתב "ידיעות אחרונות" עמרם ניר בתחילת מבצע "שלום הגליל" ב-1982 משקף את תיאוריית ה"אומה במדים" של אריה בן-אליעזר. "בכותרת למאמרו"¹ שקט, יורים": אין אופוזיציה, אין ליכוד או מערך, אין דתיים או חילוניים, עשירים או עניים, וזוויזים או צ'חצ'חים. עכשיו כולנו עם אחד, במדים, עכשיו יורים. שקט".

בתיאוריה שלו מאשים בן אליעזר את הדרג המדיני (כלומר הממשלה) ואת הדרג הצבאי (ראשי המטכ"ל ובהם הרמטכ"לים לדורותיהם) בטשטוש הגבולות שבין הצבא לחברה הצבאית גם בתקופות של שקט ביטחוני. הדבר בא לידי ביטוי לדעתו של בן אליעזר במעורבות של הצבא ברוב תחומי החיים. לדוגמא גרעיני הנח"ל של צה"ל הקימו יישובים חדשים. מורות-חייליות מאז קום המדינה מלמדות עולים חדשים ותחנת הרדיו של צה"ל גלי צה"ל מעבירה תכנים ערכיים והרצאות מהאוניברסיטה המשודרת².

החברה הצבאית חודרת לחברה האזרחית גם בשלבי ההתבגרות ילדי ישראל. כך למשל ישנן הכנות לשירות הצבאי מצד מדריכות נוער שיושבות כמה ימים בשבוע בבית-הספר כדי להדריך את המיועדים לשירות צבאי ולאיה יחידה צבאית כדאי להם להתגייס איך לעבור את שלבי המיון לאותה יחידה. בחלק שבן-אליעזר מכנה "המופרט" של החברה הצבאית ישנן את המכינות הקדם-צבאיות שמטרתן לא רק להכין את בני השמונה-עשרה לשירות צבאי אלא גם מחדירות למתגייסים את הערכים של המכינה ועל המכינות נוספו בשני העשורים האחרונים גם קורסי ההכנה ליחידות המובחרות בצבא.

במקור חרדת הקיום של החברה הישראלית בפרט ושל העם היהודי בכלל ניתן להבחין כבר בגלות. האיום הקיומי שנשקף לעם היהודי. בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20 לאחר שיהודי הקיסרות הרוסית ברחו ממעשי הרצח (הפוגרומים). כאשר הגיעו לארץ-ישראל הקימו היהודים החלוצים ארגוני שמירה ששמרו על המושבות היהודיות המבודדות. במהלך מלחמת העולם הראשונה פעל לטובת בריטניה ארגון ריגול יהודי בשם ניל"י ואף גדוד בשרות האימפריה הבריטית בשם "נהגי הפרדות". זאת כדי לעזור לבריטניה לכבוש את ארץ ישראל מהאימפריה העות'מאנית שהטילה מגבלות על ההתיישבות היהודית בארץ ישראל ומתוך תקווה שזו אכן תסייע בהגשמת החלום הציוני למדינה יהודית.

בריטניה השלימה את כיבוש ארץ-ישראל ב-1917 וקיבלה ב-1920 את המנדט לשלוט עליה. ב-1/3/1920 י"א באדר תר"פ התרחש בהתיישבות היהודית תל-חי קרב שבסופו יוחסו למפקד הכוח המגן יוסף טרומפלדור לפני מותו המילים: "אין דבר, טוב למות בעד ארצנו". מאז לא רק נעשה שימוש רב בציטוט המיוחס לטרומפלדור אלא כמעט בכל עיר יש רחוב אשר קרוי על שמו ו/או רחוב בשם י"א באדר.

¹ עמרם ניר, "שקט יורים", ידיעות אחרונות, 6/6/1982.

² אורי בן אליעזר, "החברה הצבאית והחברה האזרחית בישראל" בתוך: מאג'ד אל חאג' ואורי בן אליעזר, (עורכים), בשם הביטחון, סוציולוגיה של שלום ומלחמה בעידן משתנה. (חיפה: הוצאת אוניברסיטת חיפה 2003), עמ' 32.